

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Університет Жирони (Іспанія)
Університет Орадя (Румунія)
Талліннський університет (Естонія)
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

РЕГІОН - 2023:

СТРАТЕГІЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(20 жовтня 2023 р., м. Харків)

Харків
2023

*Реєстраційне посвідчення в УкрІНТЕІ МОН України
(№ 585 від 22 грудня 2022 р.)*

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 22 від 11.12.2023 р.).*

Редакційна колегія: **Л.М. Немець**, д. геогр. н., проф. (голова редакційної колегії); **П. Беднар**, PhD, доц.; **Н. Елізбарашвілі**, д. геогр. н., проф.; **Д. Карачоні**, PhD, наук. співроб.; **С.В. Костріков**, д. геогр. н., проф.; **К.В. Мезенцев**, д. геогр. н., проф.; **Ч. Морар**, PhD, доц.; **Г.П. Підгрушний**, д. геогр. н., ст. наук. співроб.; **К.Ю. Сегіда**, д. геогр. н., проф.; **Дж.В. Субірос**, PhD, проф.

Адреса редакційної колегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця, к. 3-62, тел. +38(057) 707-52-74, e-mail: conference.region@gmail.com.

Регіон – 2023: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20 жовтня 2023 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. – 179 с.

Тексти представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Матеріали пройшли внутрішнє рецензування.

ISBN

© Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2023

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

<i>Немець Л., Сегіда К., Ключко Л., Кравченко К., Телебенєва Є.</i> Сьогодення та майбутнє суспільної географії: роль інформації у формуванні нової парадигми	8
<i>Барановський М.</i> Функціональні типи територій України: еволюція поглядів та особливості делімітації	12
<i>Мезенцев К., Провотар Н.</i> Тимчасові публічні простори та переміщені громади	15
<i>Підгрушній Г., Сікорська Л.</i> Стирання ідентичності населення шляхом урбіциду: кейс Маріуполя	16

СЕКЦІЯ 1

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: СУЧАСНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ

<i>Влах М.</i> Еволюція змісту поняття «чинники регіонального розвитку»	20
<i>Задворний С.</i> Релокейт як сучасний об'єкт дослідження суспільної географії	23
<i>Немець О.</i> До питання дослідження інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону з позиції суспільної географії	26
<i>Решетняк В., Шерстюк Д.</i> До питання дослідження соціально-економічної нерівності з позиції суспільної географії	29
<i>Черномаз П.</i> Ренесанс маркетингової географії	31

СЕКЦІЯ 2

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

<i>Davitashvili L.</i> Historical ways and perspectives of its development	34
<i>Finka M., Yehorchenkova N., Yehorchenkov O.</i> Unlocking the potential of integrated territorial investments for maximizing the efficiency of EU funds for Ukraine	38

<i>Tsyhan V., Telebienieva I.</i> Assessing the competence and capabilities of regimes in Southeast Asia in managing disease and economic crises	40
<i>Гавріков А.</i> Особливості визначення продовольчої безпеки	43
<i>Гусєва Н., Маляренко К., Решетняк В.</i> До питання суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону	46
<i>Ключко Л., Ткаченко Л.</i> Суспільно-географічне дослідження соціально-економічного розвитку сільських територій	50
<i>Кобилін П.</i> Аналіз попередніх досліджень сільського господарства з позицій суспільної географії	54
<i>Кучай О.</i> Особливості стратегічного управління туристичним підприємством на міжнародному ринку	57
<i>Загаєвська Д., Кравченко К.</i> Туризм по котячих слідах в Україні (на прикладі міста Одеса) та світі	60
<i>Лимар О.</i> Інтегральний потенціал Харківської області: суспільно-географічне дослідження	65
<i>Овчаренко М., Панасюра Г., Корнус О., Корнус А.</i> Художні промисли України: проблеми та перспективи розвитку	68
<i>Пацюк В.</i> Регенерація індустріальної спадщини як шлях до відродження депресивних промислових регіонів України	71
<i>Шпак Є., Хабусєв Є., Кравченко К.</i> Роль велосипедної інфраструктури у транспортній системі міста Харків ...	73

СЕКЦІЯ 3 ДЕМОГРАФІЧНІ, МІГРАЦІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

<i>Ibrahim O.R., Agunloye O.O.</i> The positive impacts of an ageing population in rural areas of Kwara State, Nigeria	77
---	----

Афоніна О. Кримінальні аспекти демографічних процесів в регіоні (на прикладі Чернігівської області)	82
Бедрій Є., Бойко К., Ключко Л. Вплив радянської доби на формування харчових звичок населення	85
Гаврікова І., Кравченко К. До питання сучасного стану демографічної системи України: виклики та можливості	87
Добровольська Н., Скриль І. Актуальні дослідження топонімів Харківщини учнівською молоддю	90
Кандиба Ю., Мироненко К. Екскурсії та польові дослідження у навчанні географії в закладах середньої освіти	92
Кузишин А. Клієнтелізм та його прояви в організації регіональних та національних виборчих процесів в Україні	95
Поплавська І. Соціальна сфера як індикатор добробуту населення слабоурбанізованих регіонів	98
Родіонов В., Буданов В. Особливості суспільно-географічного дослідження інтелектуального потенціалу України	101
Савченко А. Роль історико-культурної спадщини у становленні та розвитку туризму в Україні	105

СЕКЦІЯ 4 МІСЬКИЙ РОЗВИТОК ТА МІСЬКА ПОЛІТИКА

Bubashvili L. Charting a Sustainable Future: Harnessing Tbilisi City's Tourism Potential via the Dighomi Floodplain Development Project and Ecoservices Integration	110
Венгрин Д. Урбанізація як чинник стійкого розвитку: особливості суспільно-географічного дослідження	115

6. Dawson S., Charron N. & Justesen M.K. (2023) *Electoral competition, political parties and clientelism: evidence from local elections in South Africa*, *Democratization*, 30:3, 479-500, DOI: [10.1080/13510347.2022.2155143](https://doi.org/10.1080/13510347.2022.2155143).
7. Kuzyshyn A., Poplavska I. *Peculiarities of Ukraine's population's political identity through the prism of results of electoral preferences*. *Journal of Geography, Politics and Society*. 2022, 12(S1), 34-43.
8. Larreguy H.A. *Monitoring Political Brokers: Evidence from Clientelistic Networks in Mexico (2012)*. *EPSA 2013 Annual General Conference Paper 655*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2225027>
9. Oxford Dictionary Online, n.d., 11.10.2023. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/corruption?q=Corruption>.

УДК 911.3:61(477)

СОЦІАЛЬНА СФЕРА ЯК ІНДИКАТОР ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ СЛАБОУРБАНІЗОВАНИХ РЕГІОНІВ

І. Поплавська

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна*

Просторове вирівнювання умов життя є одним із «класичних» напрямів соціальної географії, проте цивілізаційний розвиток висуває все нові вимоги до рівня життя і комфортності проживання, тому перед соціально-географічними (суспільно-географічними) дослідження постають все нові завдання в цій царині. Сьогодні серед вимог, яким має відповідати сучасне українське суспільство, слід назвати відповідність характеристик розвитку цілям сталого людського розвитку. Свої особливості такі дослідження мають в слабоурбанізованих регіонах.

Традиційно елементи соціальної сфери відзначаються локальним впливом та обмеженими операційними можливостями. Не зважаючи на різне функціональне призначення, їх загальна мета – визначити та задовольнити місцеві соціальні потреби. На жаль, трапляється так, що, незважаючи на велику мотивацію, багато потреб залишаються непоміченими або можуть бути не задоволені, оскільки суб'єкти мають обмежені ресурси або дуже спеціалізоване (або занадто розрізнене) застосування.

Ми розглядаємо об'єкти соціальної сфери слабоурбанізованих територій України як суб'єкти, які орієнтовані на вирішення соціальних проблем, задоволення соціальних потреб інноваційним способом, одночасно обслуговуючи загальні інтереси – тобто вони орієнтовані в першу чергу на соціальний вплив, а не на отримання прибутку. Загалом суб'єкти соціальної сфери саме в не урбанізованих територіях діють на основі та в поєднанні з місцевими коріннями (традиціями), користуючись перевагами спільного управління. Їх функціонування відзначається прямою кореляційною залежністю – зниження інтересу до їх пропозиції через зниження доходів суспільства та

менші фінансові витрати органів місцевого самоврядування на підтримку організацій соціальної сфери. При цьому відзначаємо, що соціальні суб'єкти сприймаються як надійний партнер, який тепер матиме ще більшу відповідальність у контексті задоволення соціальних потреб.

Одним з критеріїв функціонування та розвитку соціальної сфери не урбанізованих територій варто виділити їх фінансову доступність, яка в свою чергу визначається можливостями населення витратити певну суму коштів на отримання послуг соціального спрямування. На регіональному рівні в Україні спостерігаються суттєві коливання доходів населення, що загалом є об'єктивним явищем.

Аналізуючи дані доходів населення в регіональному вимірі варто зробити кілька узагальнень. Дослідження А. Кузишина дають можливість співставити рівень доходів в національній валюті України (гривня) та Євро [0]. За досліджуваний період (2008 – 2020 рр.) спостерігаються двоякі тренди. З однієї сторони, впродовж 2008-2015 рр. в переважній більшості областей спостерігався приріст доходів населення. Навіть варто виділити області, де за означений період офіційні доходи в розрахунку на особу зросли більш ніж в двічі – Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська. Окремо слід згадати місто Київ, де доходи населення збільшилися в три рази. В цьому потужному переліку немає тих областей, які з 2014 р. вже перебували в умовах військової окупації та постійних бойових дій і природньо, переживали дезінтеграційні процеси в усіх сферах господарювання. Водночас в євро-еквіваленті абсолютно в усіх областях доходи зменшилися, що свідчить про недостатню фінансову захищеність населення України, зважаючи на відкритість та євроінтеграційну спрямованість її господарства. В період 2015-2020 рр. намітилась позитивна тенденція – доходи в розрахунку на одного мешканця зростали, а вартість євро зросла не настільки суттєво, щоб знівелювати ці показники. За відносно короткий період суттєвий ривок в дохідності населення відстежується на прикладі столиці України (приріст доходів населення майже в два рази в євро-еквіваленті або в 2,5 рази в національній валюті). Також досить значним був приріст показників дохідності в Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській та Черкаській областях.

Водночас такі статистичні показники важливі для оцінки та прогнозування структури можливих доходів населення. Є можливість проаналізувати доходи пересічного домогосподарства України, яке традиційно відштовхується від числа членів сім'ї (насамперед це пов'язано з числом дітей).

Примітно, що традиційно сім'ї з невеликою кількістю дітей є молодими і заробітна плата не є основною статтею їх доходів. Водночас ці родини мають великі сподівання на соціальну підтримку в різних формах (стипендії, гранти, цільові виплати). Сім'ї з більшою кількістю дітей в основному формують свій бюджет за рахунок заробітної плати та в рівній пропорціях від підприємницької діяльності та інших соціальних виплат.

Зважаючи на песимістичні демографічні прогнози, низький середній рівень пенсійного забезпечення, поширення неформальної економіки та тіньової зайнятості, важливо реформувати систему пенсійного забезпечення. З-поміж пріоритетних заходів слід виділити: забезпечення єдиного і справедливого порядку призначення пенсій для всього населення; ліквідацію необґрунтованої диференціації пенсій за розміром; прискорення запровадження накопичувальної загальнообов'язкової пенсійної системи, що стимулюватиме продовження тривалості трудового стажу, сприятиме детінізації зайнятості та оплати праці, сплаті внесків на пенсійне страхування.

Як підсумок варто відзначити, що критерієм функціонування та розвитку соціальної сфери слабоурбанізованих регіонів України варто вважати фінансову доступність, яка в свою чергу визначається можливостями населення витратити певну суму коштів на отримання послуг соціального спрямування. На регіональному рівні в Україні спостерігаються суттєві коливання доходів населення, що загалом є об'єктивним явищем. В переважній більшості обласних регіонів спостерігався ріст добробуту населення. Витратність на соціальну сферу в регіонах України корелюється з показниками числа членів сім'ї, насамперед числа дітей в них. Традиційно сім'ї з невеликою кількістю дітей є молодими і заробітна плата не є основною статтею їх доходів. Водночас ці родини мають великі сподівання на соціальну підтримку в різних формах (стипендії, гранти, цільові виплати). Сім'ї з більшою кількістю дітей в основному формують свій бюджет за рахунок заробітної плати та в рівній пропорції від підприємницької діяльності та інших соціальних виплат. В структурі реалізованих послуг на загальноукраїнському рівні вирізняються послуги транспорту, складування, поштової та кур'єрської діяльності, послуги з тимчасового розміщення й організації харчування, послуги інформації та телекомунікації, операції з нерухомого майна, послуги професійної, наукової та технічної діяльності, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, послуг в системі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Кузишин А.В. *Регіональний вимір соціально-політичних процесів: теорія, методологія та практика суспільно-географічного дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія. Тернопіль, 2021. 40 с.*
2. Кузишин А.В. *Просторова диференціація соціальної сфери: орієнтири повоєнної відбудови України. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМІП «Тайп», 2023. № 1 (54). С. 57-68.*
3. Пігуль Н.Г. *Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 16. № 1. С. 117-122.*
4. *Статистичний щорічник України 2021 року. Київ, 2022. За ред. І. Вернера, 444 с.*
5. Штундер І.О. *Природа стійкості соціальної сфери в умовах шоків впливів. Економіка і суспільство. Електронне наукове фахове видання. 2017. Випуск № 11. С.11-16.*
6. Царик Л.П., Поплавська І.В. *Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. Наукові записки Тернопільського національного*

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія, 2021. № 1 (50). С. 47-57.

7. Ivanová M., Klamár R., Fecková Škrabuláková E. Identification of Factors Influencing the Quality of Life in European Union Countries Evaluated by Principal Component Analysis. *Geographica Pannonica*. Volume 26, Issue 1, 13–29.
8. Kuzyshyn A., Kuczabski A., Poplavska I., Zadvornyi S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. 93(3): 473-493. Doi: <https://doi.org/10.12657/czageo-93-19>

УДК 911.3:332.1:330.341.1(477)

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

В. Родіонов., В. Буданов

vrodionov310@gmail.com, castingstudio2019@gmail.com

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Людський потенціал є ключовим фактором розвитку суспільства, оскільки визначає можливості та здібності індивідів, які можуть призводити до інновацій, економічного зростання, соціальної стабільності та загального підвищення якості життя [6]. Люди, які володіють високим рівнем знань та технічними вміннями, сприяють створенню нових інновацій та технологій. Це сприяє технічному прогресу, підвищує ефективність виробництва та конкурентоспроможність суспільства в глобальному контексті. Високий рівень освіти в суспільстві забезпечує кращі можливості для розвитку інтелектуального капіталу. Освічені індивіди можуть більше внести в економіку, науку, мистецтво та соціальну сферу. Людський потенціал є джерелом та фактором економічного зростання. Висококваліфікована робоча сила створює умови для підвищення продуктивності та інновацій, що сприяє економічному розвитку. Розвиток людського потенціалу сприяє зменшенню рівнів безробіття, забезпечує більше можливостей для соціального розвитку та сприяє зміцненню соціальної стабільності. Культурна та творча складові людського потенціалу визначають різноманіття та багатство культурного спадку. Творчість та мистецтво також впливають на формування національного та глобального іміджу суспільства. Високий рівень людського потенціалу може вести до покращення умов життя, доступу до медичної допомоги та забезпечення базових потреб населення, що впливає на загальний рівень здоров'я та добробуту. Сприяння розвитку людського потенціалу також підвищує громадянську активність та участь у різних сферах суспільства, що важливо для демократичного розвитку. Загалом, людський потенціал є ключовим ресурсом для розвитку суспільства, і його ефективного використання сприяє стійкому та збалансованому розвитку.